

Вимоги до присвоєння кваліфікаційних категорій вчителів: «Спеціаліст I категорії»

Огляд професійних компетентностей вчителя

Умови для присвоєння кваліфікаційних категорій вчителів визначені нормами **Положення про атестацію педагогічних працівників**. Зокрема береться до уваги обсяг підвищення кваліфікації за п'ять років, освітній рівень педагога та стаж роботи на посаді. Крім того, до повноважень атестаційних комісій входить оцінювання професійних компетентностей педагога з урахуванням його посадових обов'язків і вимог **Профстандарту**. Вам пропонується огляд вищезазначених вимог, дотримання яких дозволяє присвоїти вчителю кваліфікаційну категорію «Спеціаліст першої категорії».

Умови для присвоєння кваліфікаційної категорії «Спеціаліст I категорії»

Мінімальний загальний обсяг підвищення кваліфікації впродовж п'яти років: не менше 150 годин (5 кредитів ЄКТС).

Освітній (освітньо-кваліфікаційний) рівень педагогічного працівника, підтверджений відповідним документом про освіту:

- бакалавр;
- магістр (освітньо-кваліфікаційний рівень спеціаліст).

Стаж роботи на посадах педагогічних працівників (визначається за даними його особової справи, трудової книжки або відомостей з реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування та інших документів): не менше ніж п'ять років.

Вимоги до професійних компетентностей вчителя відповідно до кваліфікаційної категорії «Спеціаліст першої категорії»

Кваліфікаційні вимоги до вчителів, яким присвоюється перша кваліфікаційна категорія, визначені Орієнтовним описом професійних компетентностей вчителя (пункт 7 **Професійного стандарту**).

*Орієнтовний опис передбачає, що педагогічний працівник кожної наступної кваліфікаційної категорії має володіти компетентностями, визначеними для **попередніх** кваліфікаційних категорій.*

Тож для успішного виконання трудових функцій педагог має володіти такими професійними компетентностями:

1. Мовно-комунікативна компетентність

Ця компетентність передбачає здійснення усної та письмової комунікації державною мовою, збагачення мовлення учнів та сприяння їхній мовній творчості.

Вона включає такі складові:

1.1. Здатність до спілкування державною мовою.

Ця компетентність характеризується наявністю таких знань, умінь та навичок вчителя:

- вільне спілкування державною мовою на професійну тематику з використанням сучасної термінології та системи понять;
- влучне застосування інтонаційних та позамовних засобів виразності мовлення;

- аргументоване висловлювання власних думок державною мовою;
- надання вичерпних та чітких відповідей на запитання учнів про різні аспекти навчального матеріалу.

1.2. Здатність забезпечувати (за потреби) здобуття учнями освіти з урахуванням особливостей мовного середовища в закладі освіти (мова відповідного корінного народу або національної меншини України).

Профстандартом передбачено, що вчитель розробляє навчальні матеріали та викладає навчальні предмети (інтегровані курси) з урахуванням особливостей мовного і культурного досвіду учнів, які належать до корінних народів або національних меншин України (у тому числі таких, що здобувають освіту офіційними мовами ЄС).

1.3. Здатність забезпечувати навчання учнів іноземній мові та спілкуватися іноземною мовою у професійному колі (для вчителів іноземної мови).

Ця компетентність характеризується наявністю таких знань, умінь та навичок вчителя:

- рівень володіння іноземною мовою - B2/C1 відповідно до глобальної шкали Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти;
- застосування ефективних підходів і стратегій розвитку комунікативних умінь учнів з іноземної мови.

1.4. Здатність формувати і розвивати мовно-комунікативні уміння та навички.

Ця компетентність характеризується наявністю таких знань, умінь та навичок вчителя:

- використання мовних засобів для пояснення учням навчального матеріалу, постановки проблемних питань, відповідей на запитання;
- застосування мови та мовних засобів як інструменту мотивації учнів до пізнання навколишнього світу.

2. Предметно-методична компетентність

Ця компетентність передбачає здатність педагога визначати предметний зміст і послідовність його опрацювання згідно з нормативними вимогами, результатами навчання учнів та їхніми освітніми потребами.

Вона включає такі складові:

2.1. Здатність моделювати зміст навчання відповідно до обов'язкових результатів навчання учнів.

Ця компетентність характеризується наявністю таких знань, умінь та навичок вчителя:

- знання законодавчих вимог щодо змісту повної загальної середньої освіти відповідного рівня та форм організації освітнього процесу (державні стандарти, типові освітні програми, модельні навчальні програми);
- володіння поглибленими знаннями з освітньої галузі/ навчального предмета (інтегрованого курсу), оперування інформацією про основні напрями розвитку відповідної галузі знань;
- участь в апробації нових методик і технологій моделювання змісту навчання відповідно до обов'язкових результатів навчання учнів;
- здійснення результативної підготовки учнів до самостійного аналізу складних понять і термінів, самостійної пошукової діяльності та роботи із довідковими матеріалами;

- володіння інноваційними методиками моделювання змісту відповідно до обов'язкових результатів навчання учнів;
- використання власних методичних прийомів та засобів моделювання змісту навчання відповідно до обов'язкових результатів навчання учнів.

2.2. Здатність формувати та розвивати в учнів ключові компетентності та уміння, спільні для всіх компетентностей.

Профстандартом визначено, що вчитель має вміти добирати навчальний і дидактичний матеріал, диференціюючи його відповідно до рівня сформованості в учнів ключових компетентностей і умінь, спільних для всіх компетентностей, та навчати їх практичному застосуванню в різних умовах.

2.3. Здатність здійснювати інтегроване навчання учнів.

Ця компетентність характеризується вмінням вчителя використовувати міжпредметні зв'язки та інтеграцію змісту різних освітніх галузей у навчанні учнів.

2.4. Здатність добирати і використовувати сучасні та ефективні методики і технології навчання, виховання і розвитку учнів.

Ця компетентність передбачає використання вчителем власних методичних підходів до навчання, виховання і розвитку учнів засобами освітньої галузі/навчального предмета (інтегрованого курсу) з урахуванням умов професійної діяльності та індивідуальних особливостей учнів.

2.5. Здатність розвивати в учнів критичне мислення.

Ця компетентність характеризується наявністю таких знань, умінь та навичок вчителя:

- застосування методик і технологій розуміння учнями себе, своїх цінностей і потреб, усвідомлення маніпуляцій і реагування на них;
- формування та розвиток навичок критичного мислення в учнів.

2.6. Здатність здійснювати оцінювання та моніторинг результатів навчання учнів на засадах компетентнісного підходу.

Ця компетентність передбачає вміння вчителя добирати відповідний інструментарій для проведення моніторингу результатів навчання учнів на засадах компетентнісного підходу.

2.7. Здатність формувати ціннісні ставлення в учнів.

Ця компетентність характеризується наявністю таких знань, умінь та навичок вчителя:

- формування в учнів ціннісних ставлень до суспільства і держави, сім'ї та родини, природи, мистецтва і культури, праці, до себе (до свого фізичного, психічного, соціального «Я»), інших осіб у процесі навчання, виховання і розвитку учнів;
- використання власних підходів і методичних прийомів формування та розвитку ціннісних ставлень в учнів.

3. Інформаційно-цифрова компетентність

Ця компетентність передбачає здатність учителя працювати з інформацією і використовувати в освітньому процесі різноманітні цифрові ресурси та пристрої.

Вона включає такі складові:

3.1. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею у професійній діяльності.

Ця компетентність характеризується наявністю таких знань, умінь та навичок вчителя:

- використання цифрових пристроїв, їх програмного забезпечення, цифрових сервісів і технологій для організації освітнього процесу, професійного спілкування;
- опрацювання основних типів даних (тексти, презентації, графіки, електронні таблиці, аудіо- та відеоматеріали тощо);
- використання цифрових сервісів і технологій для професійного розвитку (онлайн-тренінги, дистанційні курси тощо);
- захист власних персональних даних в мережі інтернет;
- уникнення небезпек в інформаційному просторі, перевірка надійності джерел і достовірності інформації в мережі інтернет;
- розпізнавання використання маніпуляційних технологій в мережі інтернет;
- дотримання академічної доброчесності, вимог з охорони авторських прав під час використання та поширення електронних (цифрових) освітніх ресурсів.

3.2. Здатність ефективно використовувати наявні та створювати (за потреби) нові електронні (цифрові) освітні ресурси.

Ця компетентність характеризується наявністю таких знань, умінь та навичок вчителя:

- добір, накопичення, упорядкування та використання електронних (цифрових) освітніх ресурсів в освітньому процесі та професійному розвитку;
- модифікація, комбінування, вдосконалення наявних електронних (цифрових) освітніх ресурсів, внесення до них змін згідно з освітніми потребами учнів.

3.3. Здатність використовувати цифрові технології в освітньому процесі.

Ця компетентність характеризується вмінням вчителя активно використовувати безпечне електронне (цифрове) освітнє середовище для організації навчання, групової взаємодії, проектної, навчально-дослідницької, пошукової діяльності учнів, інших активних форм навчання, а також для оцінювання (у тому числі формувального) результатів навчання учнів (з урахуванням їх індивідуальних особливостей та освітніх потреб).

4. Психологічна компетентність

Ця компетентність передбачає планування та здійснення освітнього процесу з урахуванням індивідуальних особливостей школярів та заохочення їх до активної взаємодії.

Вона включає такі складові:

- Здатність визначати і враховувати в освітньому процесі вікові та інші індивідуальні особливості учнів. Ця компетентність характеризується вмінням вчителя здійснювати диференційоване навчання для забезпечення освітніх потреб учнів.
- Здатність використовувати стратегії роботи з учнями, які сприяють розвитку їхньої позитивної самооцінки, я-ідентичності, та створювати умови для їх формування.
- Здатність формувати мотивацію учнів та організовувати їхню пізнавальну діяльність й створювати умови для її розвитку.

- Здатність формувати спільноту учнів, у якій кожен відчуває себе її частиною. Володіння цієї компетентністю характеризується вмінням вчителя пропонувати учням форми діяльності, що допомагають їм розвивати навички активного слухання, розпізнавати свої емоції та емоції інших, виражати свої емоції.

5. Емоційно-етична компетентність

Ця компетентність передбачає використання способів самозбереження психічного здоров'я, застосування ненасильницької комунікації та запобігання конфліктам в освітньому процесі.

Вона включає такі складові:

5.1. Здатність усвідомлювати особисті відчуття, почуття та емоції, потреби, керувати власними емоційними станами.

Профстандартом передбачено, що вчитель вміє конструктивно реагувати на стрес, володіє способами запобігання професійному вигоранню та використовує методики, що сприяють засвоєнню правил поведінки та навичок, які сприяють особистому та суспільному благополуччю (керування власною поведінкою на особистісному рівні, навички соціалізації, здатність розуміти інших на соціальному рівні тощо).

5.2. Здатність конструктивно та безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу.

Ця компетентність характеризується наявністю таких знань, умінь та навичок вчителя:

- підтримка конструктивних і виражених стосунків з усіма учасниками освітнього процесу;
- інтерпретація реакцій, почуттів, емоцій інших, запобігання конфліктам;
- використання навчальних стратегій та методів, які передбачають активну участь учнів у процесі засвоєння матеріалу.

5.3. Здатність усвідомлювати і поцінювати взаємозалежність людей і систем у глобальному світі.

Ця компетентність характеризується наявністю таких знань, умінь та навичок вчителя:

- спілкування з урахуванням культурних та особистісних відмінностей усіх учасників освітнього процесу, виявляючи розуміння та співпереживання;
- використання методик, що формують в учнів усвідомлення важливості мирного співіснування людей, взаємозв'язку та взаємовпливу особистостей, локальних і глобальних систем.

6. Компетентність педагогічного партнерства

Ця компетентність передбачає здатність вчителя до рівноправних відносин між вчителем та учнем, ефективної взаємодії з батьками та конструктивну роботу у складі команди психолого-педагогічного супроводу осіб з особливими освітніми потребами.

Вона включає такі складові:

- Здатність до суб'єкт- суб'єктної (рівноправної та особистісно зорієнтованої) взаємодії з учнями в освітньому процесі. Ця компетентність характеризується вмінням вчителя застосовувати в педагогічній діяльності навички координації та стимулювання навчально-пізнавальної діяльності учнів, підтримку їхнього прагнення до саморозвитку, розкриття їхніх здібностей і пізнавальних

можливостей (навички фасилітатора, організатора, координатора, наставника тощо).

- Здатність залучати батьків до освітнього процесу на засадах партнерства. Ця компетентність передбачає надання консультативної та інформаційної підтримки батькам щодо навчання, виховання і розвитку їхніх дітей.
- Здатність працювати в команді із залученими фахівцями, асистентами вчителя для надання додаткової підтримки особам з особливими освітніми потребами. Ця компетентність характеризується наявністю навичок командної роботи з метою підтримки учнів (модерування групового обговорення, спільного прийняття рішень тощо).

7. Інклюзивна компетентність

Ця компетентність передбачає використання інструментів забезпечення інклюзивного навчання та створення сприятливих умов для кожного учня з урахуванням його потреб, здібностей та можливостей.

Вона включає такі складові:

7.1. Здатність створювати умови, що забезпечують функціонування інклюзивного освітнього середовища.

Ця компетентність характеризується наявністю таких знань, умінь та навичок вчителя:

- використання інструментів забезпечення інклюзивного навчання;
- застосування принципів і стратегій універсального дизайну та розумного пристосування для забезпечення доступності освітнього середовища.

7.2. Здатність до педагогічної підтримки осіб з особливими освітніми потребами.

Ця компетентність характеризується тим, що вчитель застосовує власні педагогічні прийоми роботи з особами з ООП, розробляє завдання для їх оцінювання з урахуванням індивідуальних програм розвитку, індивідуальних навчальних планів.

7.3. Здатність забезпечувати в освітньому середовищі сприятливі умови для кожного учня, залежно від його індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів.

Ця компетентність характеризується вмінням вчителя проєктувати матеріали, добирати засоби навчання з урахуванням індивідуальних особливостей та потреб кожного учня.

8. Здоров'язбережувальна компетентність

Ця компетентність передбачає створення умов для збереження здоров'я школярів та проведення профілактичних заходів з учасниками освітнього процесу з цього питання.

Вона включає такі складові:

8.1. Здатність організовувати безпечне освітнє середовище, використовувати здоров'язбережувальні технології під час освітнього процесу.

Ця компетентність характеризується наявністю таких знань, умінь та навичок вчителя:

- застосування під час організації освітнього середовища правил безпеки життєдіяльності, санітарних правил і норм, протиепідемічних правил, засад раціональної організації праці та відпочинку;

- адаптація та застосування в освітньому середовищі здоров'язбережувальних засобів і ресурсів;
- своєчасне розпізнавання ознак насильства, булінгу (цькування), здійснення заходів щодо їх запобігання та протидії.

8.2. Здатність здійснювати профілактично-просвітницьку роботу з учнями та іншими учасниками освітнього процесу щодо безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни.

Ця компетентність характеризується вмінням вчителя організовувати просвітницько-навчальні заходи щодо безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни у взаємодії з учнями та іншими учасниками освітнього процесу.

8.3. Здатність формувати в учнів культуру здорового та безпечного життя.

Ця компетентність характеризується наявністю таких знань, умінь та навичок вчителя:

- планування та здійснення освітнього процесу з урахуванням засад здорового та безпечного способів життя;
- популяризація здорового та безпечного способу життя, формування стійкого інтересу і позитивної мотивації учнів до особистої гігієни, фізичної активності і відпочинку, безпечної поведінки, здорового харчування, запобігання шкідливим звичкам.

8.4. Здатність зберігати особисте фізичне та психічне здоров'я під час професійної діяльності.

Ця компетентність характеризується наявністю таких знань, умінь та навичок вчителя:

- дотримання правил безпеки життєдіяльності, санітарно-гігієнічних вимог, протиепідемічних правил;
- володіння прийомами збереження особистого фізичного та психічного здоров'я під час професійної діяльності.

8.5. Здатність надавати домедичну допомогу учасникам освітнього процесу.

Ця компетентність характеризується наявністю таких знань, умінь та навичок вчителя:

- знання умов надання домедичної допомоги відповідно до законодавства;
- розпізнавання зовнішніх ознак погіршення самопочуття людини;
- володіння прийомами та навичками надання домедичної допомоги в різних ситуаціях;
- надання домедичної допомоги учасникам освітнього процесу у випадку погіршення самопочуття, отримання травм та інших ситуаціях (у разі потреби).

9. Просекторська компетентність

Ця компетентність характеризується здатністю вчителя організовувати динамічне освітнє середовище, сприятливе для кожного учня, у відповідності до різних видів активності на навчальних заняттях.

10. Прогностична компетентність

Ця компетентність передбачає здійснення різних видів планування освітнього процесу залежно від поставленої мети, індивідуальних особливостей учнів та діяльності конкретного закладу освіти.

Вона включає такі складові:

10.1. Здатність прогнозувати результати освітнього процесу.

Ця компетентність характеризується вмінням вчителя прогнозувати різні варіанти розвитку навчального заняття та передбачати використання доцільних інноваційних методик і технологій відповідно до навчальних ситуацій.

10.2. Здатність планувати освітній процес.

Ця компетентність характеризується вмінням вчителя удосконалювати навчально-методичне забезпечення процесу вивчення навчального предмета (інтегрованого курсу).

11. Організаційна компетентність

Ця компетентність передбачає організацію навчання, виховання та розвитку школярів згідно з чинним законодавством, раціональне використання навчального часу.

Вона включає такі складові:

11.1. Здатність організовувати процес навчання, виховання і розвитку учнів.

Ця компетентність характеризується наявністю таких знань, умінь та навичок вчителя:

- розвиток в учнів здатності розуміти свою роль активного учасника освітнього процесу;
- створення сприятливих умов навчання, виховання та розвитку осіб із ООП;
- створення умов для співпраці та самоорганізації учнів у навчальній діяльності.

11.2. Здатність організовувати різні види і форми навчальної та пізнавальної діяльності учнів.

Ця компетентність характеризується наявністю таких знань, умінь та навичок вчителя:

- організація навчальних занять різних типів;
- застосування різних видів і форм навчально-пізнавальної діяльності учнів відповідно до їх дидактичних цілей і поставлених завдань, з урахуванням вікових та інших індивідуальних особливостей учнів;
- пошук нових, сучасних форм навчальної та пізнавальної діяльності учнів і використання їх у педагогічній діяльності.

12. Оцінювально-аналітична компетентність

Ця компетентність передбачає застосування різних форм оцінювання результатів навчання учнів, дотримання академічної доброчесності.

Вона включає такі складові:

12.1. Здатність здійснювати оцінювання результатів навчання учнів.

Ця компетентність характеризується наявністю таких знань, умінь та навичок вчителя:

- розробка індивідуальних завдань для оцінювання з урахуванням результатів навчання учнів, їхніх освітніх потреб;
- розробка критеріїв формуального оцінювання результатів навчання учнів;
- врахування результатів формуального та підсумкового оцінювання для визначення разом із учнями цілей навчання.

12.2. Здатність аналізувати результати навчання учнів.

Ця компетентність характеризується вмінням вчителя аналізувати вплив різноманітних підходів і стратегій оцінювання на процес навчання учнів.

12.3. Здатність забезпечувати самооцінювання та взаємооцінювання результатів навчання учнів.

Ця компетентність характеризується вмінням вчителя застосовувати інтерактивні методики і технології для здійснення самооцінювання та взаємооцінювання результатів навчання учнів.

13. Інноваційна компетентність

Ця компетентність передбачає створення моделей навчання (формулювання гіпотез, проведення досліджень та інтерпретація результатів), інтеграція інновацій у власну педагогічну практику.

Вона включає такі складові:

13.1. Здатність застосовувати наукові методи пізнання в освітньому процесі.

Ця компетентність характеризується вмінням вчителя диференційовано та індивідуалізовано застосовувати методи наукового пізнання відповідно до пізнавальних інтересів і потреб учнів.

13.2. Здатність використовувати інновації у професійній діяльності.

Ця компетентність характеризується наявністю таких знань, умінь та навичок вчителя:

- диференційоване та індивідуалізоване застосування інноваційних форм, методів, прийомів, засобів навчання;
- визначення ефективності їх застосування в освітньому процесі для задоволення індивідуальних потреб та інтересів учнів

13.3. Здатність застосовувати різноманітні підходи до розв'язання проблем у педагогічній діяльності.

Ця компетентність характеризується наявністю таких знань, умінь та навичок вчителя:

- аналіз різноманітних підходів до розв'язання проблем, визначення їхніх переваг і ризиків, застосування різних джерел для пошуку додаткової інформації, яка є важливою для розв'язання проблем і запобігання їм;
- демонстрація відкритості до ідей та рішень усіх учасників освітнього процесу, готовності розглядати пропозиції та апробувати нові підходи до розв'язання проблем і запобігання їм.

14. Здатність до навчання впродовж життя

Ця компетентність передбачає аналіз можливостей та планування професійного зростання для досягнення стратегічних й операційних цілей.

Вона включає такі складові:

14.1. Здатність визначати умови та ресурси професійного розвитку впродовж життя.

Ця компетентність характеризується наявністю таких знань, умінь та навичок вчителя:

- використання практик взаємонавчання для підвищення фахової майстерності;
- планування власного професійного розвитку відповідно до визначених цілей;
- вибір видів, форм, програм і суб'єктів підвищення кваліфікації відповідно до власних професійних потреб.

14.2. Здатність взаємодіяти з іншими вчителями на засадах партнерства та підтримки (у рамках наставництва, супервізії тощо).

Ця компетентність характеризується такими показниками:

- здійснення наставництва/супервізії;
- допомога іншому(им) вчителю(ям) у виявленні професійних потреб, надання рекомендацій щодо вибору ресурсів для професійного розвитку;

- надання методичної підтримки щодо планування та організації освітнього процесу.

15. Рефлексивна компетентність

Ця компетентність передбачає здатність здійснювати моніторинг власної педагогічної діяльності, визначати індивідуальні професійні потреби та характеризується наявністю таких знань, умінь та навичок вчителя:

- відстеження динаміки та результатів власної професійної діяльності відповідно до стратегічних та операційних цілей власного професійного розвитку, особливостей освітньої діяльності закладу освіти;
- визначення відповідності власних професійних компетентностей чинним вимогам, сильних і слабких сторін власної педагогічної діяльності, потреби в розвитку власних компетентностей (з урахуванням освітніх інновацій індивідуальних освітніх потреб учнів тощо).

Педагогічні працівники зобов'язані підвищувати професійну майстерність, але разом з тим вони мають право обирати види, напрями та суб'єктів підвищення кваліфікації.

Джерело: НаУрок